

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ, НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної
дисципліни "Економіка природокористування"

Суми
Видавництво СумДУ
2011

Навчальне видання
Методичні вказівки
до проведення Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної
дисципліни "Економіка природокористування"

Укладачі: проф., д-р екон. наук Леонід Григорович Мельник,
проф., д-р екон. наук Олександр Михайлович Теліженко,
проф., д-р екон. наук Євген Васильович Мішенін,
проф., канд. екон. наук Микола Костянтинівич Шапочка,
проф., канд. екон. наук Володимир Миколайович Кислий,
проф., канд. екон. наук Аркадій Юрійович Жулавський,
доц., канд. екон. наук Олена Юріївна Чигрин
доц., канд. екон. наук Олена Василівна Шкарупа
доц., канд. екон. наук Олена Олексіївна Павленко

Кафедри управління та економіки

Відповідальний за випуск О.М. Теліженко

Комп'ютерний набір та верстання Чигрин О.Ю.

ЗМІСТ

	Стор.
1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
2 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
3 ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
4 СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	13
ДОДАТОК А Критерії оцінок знань учасників II туру олімпіади серед студентів вищих навчальних закладів України з дисципліни "Економіка природокористування"	16
ДОДАТОК Б Приклад олімпіадного завдання	17

1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Всеукраїнська студентська олімпіада - це система масових очних змагань студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах України у творчому застосуванні одержаних знань та умінь з дисципліни "Економіка природокористування".

Метою проведення олімпіади є активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів, стимулювання творчої роботи та досягнення високих результатів у навчанні, розвитку і реалізації творчих здібностей студентів, інтенсифікація та удосконалення навчального процесу.

Головним завданням олімпіади є виявлення обдарованої молоді, затвердження високого пріоритету творчої роботи студентів як найважливішого фактора формування фахівців нового типу. Олімпіада з навчальної дисципліни "Економіка природокористування" проводиться щорічно згідно з відповідним наказом Міністерства освіти і науки України та здійснюється у два тури:

- 1-й тур проводиться в межах кожного вищого навчального закладу серед студентів, які в ньому навчаються, у жовтні-лютому поточного навчального року;
- 2-й тур проводиться між студентами-переможцями олімпіади першого туру в межах базового вищого навчального закладу у квітні поточного навчального року. Заявка на участь у другому турі олімпіади подається переможцями першого туру до базового навчального закладу до 30 березня поточного року.

Базовим вищим навчальним закладом, де проводиться олімпіада з навчальної дисципліни "Економіка природокористування", є Сумський державний університет. З метою проведення олімпіади у Сумському державному університеті створено організаційний комітет, який:

- визначає робочі групи олімпіади: журі, мандатну та апеляційну комісії;
- розробляє олімпіадні завдання та критерії оцінки їх виконання;
- визначає переможців олімпіади;
- складає звіт про проведення олімпіади.

Завдання на проведення другого туру олімпіади складається з десяти теоретичних питань за програмою навчальної дисципліни, одного тесту та однієї практичної задачі. Визначення переможця олімпіади здійснюється згідно з критеріями оцінки олімпіадних завдань. Приклади олімпіадних завдань наведені у додатку А.

2 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ, ЇЇ МІСЦЕ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

«Економіка природокористування» - це міждисциплінарна наука, яка вивчає проблеми оптимізації взаємодії виробничої діяльності суспільства з навколишнім природним середовищем.

Метою вивчення дисципліни є формування екологічного світосприйняття, одержання та використання нових знань та практичних навичок у галузі економічного регулювання процесів використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища.

Предметом економіки природокористування є дослідження механізму товарно-грошових відносин щодо охорони навколишнього середовища у процесі розширеного суспільного відтворення на основі досягнень науково-технічного прогресу та врахування об'єктивних законів розвитку біосфери.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка природокористування» є такі:

- визначення перспективних напрямів розвитку суспільного виробництва з урахуванням якості навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів;
- прогнозування якості навколишнього середовища щодо темпів розвитку економіки країни та економічних наслідків антропогенної дії;
- оцінка економічних наслідків забруднення навколишнього середовища та їх впливу на показники розвитку народного господарства країни, регіонів, підприємств;
- еколого-економічне обґрунтування інвестицій в охорону навколишнього середовища та визначення соціально-економічної ефективності екологічних витрат;
- впровадження на підприємствах системи екологічного менеджменту;
- проведення екологічного аудиту діючих виробництв та інвестиційних проектів;
- визначення економічних методів стимулювання зменшення матеріало-, енерго- та екологічності виробництв;
- розроблення фінансово-кредитного механізму охорони навколишнього середовища на базі платного природокористування та розміщення відходів виробництва у навколишньому середовищі;
- визначення механізму врахування екологічного фактора при формуванні регіональних програм розвитку економіки в умовах самоврядування, розвитку міжнародних відносин у сфері охорони навколишнього середовища.

Економіка охорони навколишнього середовища має тісний зв'язок із філософськими, соціальними, біологічними, технічними, юридичними та економічними науками. Зміст дисципліни складається з тем та питань, що наведені нижче, які є обов'язковими при підготовці до олімпіади з цієї дисципліни.

3 ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1 Предмет, методи та об'єкт вивчення дисципліни "Економіка природокористування". Основні поняття та категорії.

Завдання, предмет, об'єкт і метод економіки природокористування і її місце в системі економічних наук і наук про охорону довкілля. Історія розвитку економіки природокористування в колишньому Радянському Союзі та Україні. Місце економіки природокористування в системі наук.

Вчення В.І.Вернадського як наукова основа охорони навколишнього середовища. Поняття екології, навколишнього природного середовища, біосфери і ноосфери, природних ресурсів, якості довкілля.

Характеристика законів природи Б.Коммонера. Історія створення Римського клубу і значення результатів його діяльності.

Функції охорони навколишнього природного середовища. Відтворювальна функція. Еколого-економічна функція. Просторова функція.

Класифікація методів дослідження і показники. Загально-науковий підхід до вирішення проблем взаємодії природи і суспільства. Функції і завдання еколого-економічних досліджень.

Тема 2 Еколого-економічна ситуація в Україні і світі

Стан навколишнього середовища і природоохоронна діяльність. Екологічні проблеми світового масштабу: причини, стан і шляхи вирішення. Причини загострення екологічних проблем в Україні. Особливості екологічної ситуації в Україні у порівнянні зі світовим рівнем антропогенного навантаження на довкілля .

Соціально-економічні, політичні та моральні передумови екологічної кризи. Наслідки, до яких може призвести світова екологічна криза. Взаємозв'язок екологічної кризи з іншими глобальними світовими проблемами. Сутність, причини та наслідки реалізації екстенсивної концепції світового розвитку.

Характеристика екологічної ситуації в різних регіонах України: причини і особливості. Екстенсивний тип розвитку економіки. Техногенний тип економічного розвитку. Вплив основних галузей народного господарства на сучасний екологічний стан України. Еколого-економічні проблеми розвитку промисловості в Україні. Проблеми накопичення промислових відходів. Екологічний рівень технології виробництва. Матеріально-технічна база галузі охорони навколишнього середовища. Демографічна криза: сутність, причини, наслідки.

Еколого-економічні проблеми агропромислового комплексу України.

Екологізація суспільного виробництва. Вплив характеру потреб людини (первинних та вторинних) на розвиток економіки та її екологізацію.

Національний план дій з охорони навколишнього середовища: політика, стратегія, принципи.

Тема 3 Соціально-економічні проблеми охорони навколишнього середовища

Концепція еколого-економічної рівноваги і раціональні умови життя людини. Взаємозв'язок соціально-економічних та екологічних аспектів у суспільстві. Особливості взаємодії процесів охорони навколишнього середовища і темпів економічного зростання.

Якість навколишнього середовища і стан здоров'я населення (фактори, які зумовлюють погіршення стану здоров'я). Морально-естетичні та політичні фактори загострення екологічної ситуації.

Суспільні блага в порівнянні з приватними благами. Попит на чисті суспільні блага та їх пропозиція. Пропозиція чистих суспільних благ через політичні інститути.

Теорія зовнішніх ефектів. Концепції оптимального забруднення. Трансформація зовнішніх ефектів у внутрішні.

Тема 4 Проблеми охорони навколишнього середовища в концепції сталого розвитку України

Сутність та принципи концепції сталого розвитку. Основні етапи її формування. Загальні макроекономічні показники, що відображають еколого-економічний стан розвитку держави. Економічне зростання і збереження стійкості природних систем. Поняття стійкого розвитку і можливість реалізації в Україні і світі. Підходи до політики сталого розвитку. Передумови екологічних перетворень в Україні. Основні положення Концепції сталого розвитку України. Проблеми реалізації концепції сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку. Сутність концепції "нульового зростання". Екологічна безпека у соціально-економічних вимірах.

Тема 5 Природні ресурси як складова продуктивних сил суспільства, їх охорона та раціональне використання

Природні ресурси у системі економічних відносин. Економічна сутність понять «природний фактор», «природні ресурси» та «природні умови». Інтегральний природний ресурс. Класифікація природних ресурсів. Роль і значення природних ресурсів у соціально-економічному розвитку систем.

Основні принципи природокористування. Загальне і спеціальне природокористування. Правове регулювання раціонального ресурсокористування. Природний та ресурсний потенціал. Національне багатство України: Природні ресурси, використання яких є найбільш привабливими з економічної і екологічної точки зору в умовах вітчизняної господарської системи.

Земля як територіальна основа розвитку суспільства та як ресурс. Особливості використання земельних ресурсів (наприклад, орних земель). Їх охорона і соціально-економічні проблеми, які при цьому виникають. Деградація ґрунтів: причини і наслідки. Вплив хімізації сільського господарства на стан довкілля. Приватизація земельних ресурсів: позитивні і негативні аспекти.

Лісові ресурси України та шляхи їх використання. Види лісових ресурсів. Основні напрями та тенденції лісокористування та лісовідтворення.

Водні ресурси України: характеристика, значення для природи і суспільства. Використання водних ресурсів: промислове, побутове, транспортне, гідроенергетичне та інше. Проблеми питної води. Соціально-економічні та екологічні проблеми, пов'язані із використанням водних ресурсів. Нормування якості води. Вплив водосховищ і осушування болот на природні процеси.

Надра України та їх раціональне використання. Раціональне використання геологічного середовища. Мінерально-сировинні та паливно-енергетичні ресурси: характеристика, сучасний стан, значення, проблеми, які виникають у процесі їх використання.

Біологічні ресурси: сутність значення у біосфері. Використання, охорона та відтворення ресурсів рослинного та тваринного світу, проблеми, пов'язані з цим. Стан та майбутнє біологічного розмаїття.

Сутність, функції, задачі економічної оцінки природних ресурсів. Методичні підходи до економічної оцінки природних ресурсів: затратний підхід, рентний підхід, результатна концепція економічної оцінки природних ресурсів - особливості застосування. Експлуатаційна та середовищезахисна оцінка природних ресурсів.

Тема 6 Економічні методи регулювання охорони навколишнього середовища

Економічні методи регулювання охорони навколишнього середовища. Поняття про платне природокористування. Види і функції платежів за природокористування. Плата за забруднення навколишнього середовища. Методика розрахунку плати за забруднення атмосферного повітря: позитивні та негативні аспекти.

Принципи визначення розмірів плати за використання природних ресурсів. Місце і роль платежів за використання природних ресурсів у податковій системі.

Основні складові плати за природні ресурси: плата за право користування природними ресурсами. Плата за відтворення і охорону природних ресурсів. Витрати на відновлення природних ресурсів. Основні напрями вдосконалення системи платежів за використання природних ресурсів.

Методи стимулювання природоохоронної діяльності: сутність, види. Екологічне страхування: види, форми, проблеми розвитку.

Тема 7 Теорія економічних збитків від антропогенного впливу на навколишнє середовище

Забруднення довкілля: сутність, різновиди. Антропогенне забруднення: сутність, причини, наслідки. Загальна класифікація порушень навколишнього природного середовища. Основні причини і джерела порушень. Вплив техногенного забруднення атмосферного повітря на різні сфери життя і діяльності суспільства, виробничі процеси, матеріальні складові системи суспільного виробництва.

Сутність економічних збитків від забруднення довкілля, механізм їх формування. Рівні оцінки економічних збитків, фактори впливу, сприйняття, стану. Класифікація економічних збитків. Складові та етапи розрахунку збитку. Питомий економічний збиток.

Основні підходи до економічної оцінки збитку. Метод прямого рахунку (метод контрольних районів). Аналітичний метод оцінки економічних збитків. Емпіричні методики оцінки економічних збитків від забруднення навколишнього середовища. Основні статистичні показники, що використовуються як вхідна та вихідна інформація для розрахунку економічного збитку. Методичні підходи до оцінки економічних збитків, завданих атмосферному повітрю та водному середовищу.

Прогнозування економічних збитків від впливу на довкілля.

Підходи до оцінки економічних збитків від антропогенного впливу на навколишнє середовище за кордоном.

Тема 8 Соціально-економічна ефективність охорони навколишнього середовища

Класифікація природоохоронних заходів: одноцільові і багатоцільові. Соціальні, екологічні та економічні результати природоохоронної діяльності (ефекти). Можливість, необхідність і доцільність вираження їх у вартісній формі. Народногосподарський підхід до формування природоохоронних програм. Економічне обґрунтування природоохоронних заходів.

Економічний результат заходів з охорони навколишнього середовища при розрахунку загальної ефективності природоохоронних витрат. Критерій та показники загальної економічної ефективності природоохоронних заходів.

Критерії та показники порівняльної економічної ефективності природоохоронних заходів. Вибір бази та умови співвідношення варіантів. Необхідність тотожності виробничих результатів. Методи обліку обмеженості ресурсів при розрахунках економічного ефекту. Фактор часу. Механізм зведення різних за часом витрат та результатів до єдиного терміну для всіх варіантів. Економічний зміст коефіцієнта зведення. Методи оцінки одноразових та поточних витрат. Річний економічний ефект.

Тема 9 Управління природокористуванням та якістю довкілля

Методи управління охороною навколишнього середовища та їх загальна характеристика. Сутність, цілі, завдання та чинники ефективного державного управління охороною довкілля.

Сутність і основні напрямки нової екологічної політики в Україні. Політичне, економічне та інституційне забезпечення екологічної політики. Склад суб'єктів державної екополітики України. Правове і нормативне забезпечення екологічної політики перехідного періоду. Формування інфраструктури природокористування при переході до ринкових відносин. Практика законодавчого забезпечення охорони довкілля в Україні. Основні положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Управління якістю охорони навколишнього середовища на різних адміністративних рівнях: державному, регіональному, місцевому та рівні підприємства. Законодавчі, виконавчі і контролюючі функції державних органів управління охороною навколишнього природного середовища. Участь громадськості в управлінні охороною навколишнього природного середовища. Право громадян на екологічну безпеку.

Тема 10 Моніторинг, облік і контроль у галузі природокористування і охорони навколишнього природного середовища. Екологічний менеджмент. Основи екологічного нормування.

Сутність і задачі моніторингу навколишнього середовища. Умови та порядок проведення екологічного моніторингу. Збір, обробка та аналіз результатів екологічного моніторингу.

Екологічний аудит: особливості, принципи, цілі та функції. Основні етапи проведення екологічного аудиту. Зміст результатів екологічного аудиту, сфера їх застосування.

Поняття екологічної безпеки, державна екологічна експертиза та контроль.

Сутність, цілі і задачі екологічного контролінгу. Місце екологічного контролінгу в загальній та екологічній системах управління організацією.

Екологічний менеджмент: сутність, принципи, основні складові.

Екологічне нормування: сутність та види нормативів. Загальні положення нормування викидів (скидів) шкідливих речовин у довкілля. Нормативи якості повітря, води, ґрунтів, харчових продуктів.

Особливості контролю якості продуктів харчування.

Тема 11 Фінансування заходів з охорони навколишнього середовища

Сутність і структура фінансового механізму природокористування та охорони довкілля. Правовий аспект фінансового регулювання в сфері еколого-економічних відносин. Фінансове стимулювання та мотивація природоохоронних заходів.

Оптимум фінансового регулювання природокористування. Принципи і джерела формування і функціонування фондів охорони навколишнього середовища. Поняття екологічних векселів та облігацій. Джерела фінансування заходів щодо охорони, відтворення та збереження природних ресурсів. Механізм фінансування природоохоронних заходів на територіальному рівні. Екологічні фонди підприємства. Взаємозв'язок екологічної та фінансової звітності на підприємстві.

Тема 12 Екологічний менеджмент підприємства

Поняття та зміст екологічного менеджменту. Сутність та принципи побудови системи екологічного менеджменту. Передумови впровадження на підприємстві системи екологічного менеджменту. Пасивний і активний екоменеджмент організацій. Поняття екологічної інформації, основні етапи роботи з нею.

Екологічні норми та стандарти, системи EMAS та ISO. Поняття екологічної свідомості та екологічних потреб, екологічної культури та екологічної етики. Соціально-психологічні аспекти екологічного менеджменту сучасних організацій.

Тема 13 Міжнародний досвід та співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища

Особливості екологічного регулювання і планування в зарубіжних країнах. Ліцензування природоохоронної діяльності. Трансграничне забруднення. Міжнародний реєстр екологічної інформації. Екологічні інвестиції та ринкові механізми охорони навколишнього середовища. Екологічні субсидії, позики, податки, збори, штрафи, кредити, квоти, сертифікати. Оцінка екологічних витрат і вигод. Принцип "забруднювач платить". Досвід зарубіжних країн у сфері охорони довкілля. Міжнародне співробітництво в сфері охорони навколишнього середовища. Міжнародні екологічні організації. Роль міжнародних громадських організацій у вирішенні глобальних екологічних проблем.

4 СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балацкий О.Ф. Экономика чистого воздуха / Олег Федорович Балацкий. – К. : Наук, думка, 1979. – 296с.
2. Балацкий О.Ф. Экономика и качество окружающей среды / Балацкий О.Ф., Мельник Л.Г., Яковлев А.Ф. – Л. : Гидрометеиздат, 1984. – 191с.
3. Буркинский Б.В. Экономические проблемы природопользования / Б.В. Буркинский, Н.Г. Ковалева. – К. : Наук.думка, 1995. – 143 с.
4. Временная типовая методика определения экономической эффективности осуществления природоохранных мероприятий и оценки экономического ущерба, причиняемого народному хозяйству загрязнением окружающей среды. – М. : Экономика, 1986. – 96 с.
5. Гринів Л.С. Екологічно-збалансована економіка: проблеми теорії / Лідія Святославівна Гринів. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.
6. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / [Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін.]. – К. : РВПС України, 1999. – 716 с.
7. Данилишин Б.М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б.М. Данилишин, Л.Б. Шостак. – К. : СОПС Украины ПАНУ, 1999. – 367 с.
8. Дорогунцов С.І. Удосконалення управління природокористуванням в АПК / Дорогунцов С.І., Борщевський П.П., Данилишин Б.М. – К. : Урожай, 1992. – 128 с.
9. Ендрес Альфред. Економіка навколишнього середовища / Ендрес Альфред ; [пер. з нім.] – К. : Либідь, 1995. – 168 с.
10. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ// Відомості Верховної Ради [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>
11. Ілляшенко С.М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління : монографія [за ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка] / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 250 с.
12. Кирсанова Е.В. Экоконтроллинг – инструмент зменшення ризиків : монографія / Кирсанова Е.В., Кирсанова Т.А., Лукьянихин В.А. – Суми : ОАО «СОТ» Козацький вал, 2004. – 222 с.
13. Кислый В.Н. Экологизация управления предприятием : монографія / Кислый В.Н., Лапин Е.В., Трофименко Н.А. – Суми : ВТД «Университетская книга», 2002. – 233 с.
14. Кормильцин В.И. Основы экологии: учебное пособие / Кормильцин В.И., Цицкишвили М.С., Яламов Ю.И. – М. : Интерстиль, 1997. – 365 с.
15. Лукьянчиков Н.Н. Экономика и организация природопользования / Н.Н. Лукьянчиков, И.М. Потравный. – М. : Тройка, 2000. – 456 с.

16. Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком: Монографія. - Суми: ВТД "Університетська книга", 2002. -314 с.

17. Лукьянихин В.А. Экологический менеджмент: принципы и методы : монографія / В.А. Лукьянихин, Н.Н. Петрушенко. – Суми : ИТД «Университетская книга», 2004. – 408с.

18. Мельник Л.Г. Экономические проблемы воспроизводства природной среды / Леонид Григорьевич Мельник. – Харьков : Вища шк.; Изд-во при ХГУ, 1988. – 159 с.

19. Податковий Кодекс, прийнятий постановою ВР від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

20. Мишенин Е.В. Эколого-экономические проблемы природопользования в лесном комплексе / Евгений Василевич Мишенин. – Суми : ИПП «Мрія» ЛТД, 1998. – 272 с.

21. Мишенин Е.В. Экономический механизм экологизации производства / Мишенин Е.В., Семененко В.А., Мишенина Н.В. – Суми : ИПП «Мрія» ЛТД, 1996. – 140 с.

22. Немченко В.В. Кредитно-денежный механизм в решении экологических проблем / В.В. Немченко. – Одесса : Консалтинг, 1998. – 83 с.

23. Нестеров П.М. Экономика природопользования и рынок: учебник для вузов / П.М. Нестеров, П.П. Нестеров. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1997. – 413с.

24. Окружающая среда и здоровье населения: учебное пособие / [Т.Гвидотти, Т.Кселстром, Т.Д.Кок и др.]; под ред. Л.Хенса, Л.Мельника, З.Буна. – К. : Наук.думка, 1998. – 326 с.

25. Мельник Л.Г. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник / Л.Г Мельника, М.К. Шапочки. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 759 с.

26. Папенов К.В. Экономика и природопользование / К.В. Папенов. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 240 с.

27. Балацкий О.Ф. Природоохранная работа на промышленном предприятии / Балацкий О.Ф., Жулавский А.Ю., Малишко Н.И., Скомороха В.Н. – К. : Техніка, 1986. – 33 с.

28. Природопользование : словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.

29. Сахаев В.Г. Справочник по охране окружающей среды / В.Г. Сахаев, Б.В. Щербицкий. – К. : Будивельник, 1986. – 152 с.

30. Сахаев В.Г. Економіка і організація навколишнього середовища: підручник / В.Г. Сахаев, В.Я. Шевчук. – К : Вища шк., 1995. – 272 с.

31. Трегобчук В. Необхідність еколого-економічної моделі ринкових реформ / В. Трегобчук, О Веклич // Економіка України. – 1997. – № 4. – С. 12–23.

32. Мельника Л.Г. Економіка природних ресурсів: навчальний посібник / Л.Г. Мельника, І.М. Сотник, О.Ю. Чигрин. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2010. – 348 с.

33. Шимова О.С. Основы экологии и экономика природопользования: учебник / О.С. Шимова, Н.К. Соколовский. – Мн. : БГЗУ, 2001. – 368 с.

34. Пахомова Н.В. Экологический менеджмент / Н.В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер.– СПб. : Питер, 2003. – 544 с.

35. Экология и экономика природопользования / [Э.В. Гирусов, С.Н. Бобылев, А.Л. Новоселов, Н.В. Чепуриных]; под ред. Э.В. Гирусова. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 455 с.

36. Эколого-экономические проблемы сельскохозяйственного производства / [О.Ф. Балацкий, Л.Г. Мельник, С.Н. Козьменко и др.]; под ред. О.Ф. Балацкого. – К. : Урожай, 1992. – 144 с.

37. Экономика природопользования: учебник / [Л. Хенс, Л.Г. Мельник, З. Бун и др.] ; под ред. Л. Хенса, Л.Мельника, З.Буна. – К. : Наук, думка, 1998. – 481 с.

38. Экономика природопользования: учебное пособие / [Н.В. Пахомова, Г.В. Шалабин, М.И. Кротов и др.] ; под ред. Н.В. Пахомовой, Г.В. Шалабина. – Сиб. изд-во С.-Петербург, ун-та, 1993. – 232 с.

39. Экономическое регулирование охраны природы / П.И. Лапечук, А.В. Чупис, О.Л. Кашенко, Н.Х. Шершун. – К. : Урожай, 1994. – 160 с.

40. Яремчук І.Г. Економіка природокористування: навч. посібник / І.Г. Яремчук. – К. : ПВА «Книга пам'яті України», Видавничий центр «Просвіта», 2000. – 431с.

41. Ресурсозбереження та економічний розвиток України: формування механізмів переходу суб'єктів господарювання України до економічного розвитку на базі ресурсозберігаючих технологій: монографія / [Сотник І.М., Мельник Л.Г., Шапочка М.К. та ін.]; за заг. ред. І.М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 551 с.

42. Мельник Л.Г. Экономика развития: монография / Леонид Григорьевич Мельник. – Суми : ИТД «Университетская книга», 2006. – 662 с.

43. Мельник Л.Г. Социально–экономический потенциал устойчивого развития: учебник / Л.Г. Мельник, Л. Хенс. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2007. – 1120 с.

44. Мельник Л. Г. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: ученик / Леонид Григорьевич Мельник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2009. – 1216 с.

ДОДАТОК А (довідковий) Приклади олімпіадного завдання

Приклад 1 Теоретичні питання:

1. Які причини обумовили виникнення та формування нової економічної дисципліни "Економіка природокористування" та коли вона виникла? Що є предметом її вивчення та які її головні завдання?
2. Що таке Римський клуб, коли і з якою метою він був створений? Які результати його діяльності Вам відомі? Прокоментуйте їх.
3. Чи ефективно з економічної точки зору та чи доцільно з екологічної застосовувати хімічні засоби захисту сільськогосподарських рослин? Які позитивні чи негативні наслідки їх застосування?
4. Чи виправдала себе практика осушування боліт в Україні? Які ви можете назвати наслідки масштабного осушення боліт?
5. Що таке експлуатаційна та середовищезахисна цінність природних ресурсів та як кожна з них визначається?
6. Які, на Ваш погляд, головні складові екологізації економіки? Що є основним фактором екологізації?
7. Як згідно з "Тимчасовою типовою методикою..." визначається зона активного забруднення атмосфери? Які, на Ваш погляд, недоліки притаманні такому методу визначення ЗАЗ?
8. Які природоохоронні заходи відносять до одноцільових та багатоцільових. Наведіть приклади та поясніть, чим обумовлений такий їх розподіл.
9. Принципи і джерела формування і функціонування фондів охорони навколишнього середовища. Механізм фінансування природоохоронних заходів на територіальному рівні.
10. Міжнародні екологічні організації.

Тест

Найбільш трудомістким методом оцінки економічних збитків від забруднення довкілля є:

1. Метод елімінування факторів, що не відносять до забруднення.
2. Аналітичних залежностей.,
3. Емпіричний.
4. Метод контрольних районів.

Задача

Визначити зведену масу скидів стічних вод на промисловому підприємстві. Вибрати економічно доцільний варіант побудови очисних споруд. Вихідні дані наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 - Вихідні дані до задач і

Домішки, що викидаються зі скидами стічних вод	Показник відносної небезпеки домішок	Маса домішок у стічних водах, г/куб.м		
		без очищення	3 очищенням I варіант	3 очищенням II варіант
Зважені речовини	1,33	16,4	3,2	3,64
Ксантогенат бутиловий	1000,0	0,32		
Нітрат амонію	2,0	5,32	1,08	0,6
Ціаніди	20,0	12		
Фтор	20,0	8	1,6	0,8
Нітрати	0,11	30	3,6	3
Сульфати	0,01	26	3,2	3,4
Хлориди	0,03	16	8	6

Таблиця 2 - Основні показники порівнюваних варіантів очисних споруд

Основні показники	I варіант	II варіант
Річний обсяг стічних вод, що очищуються, тис. куб.м	2 500	2 500
Капітальні вкладення в очисні споруди, тис. грн	20 000	23 000
Поточні витрати на очищення води, грн/тис. куб.м	1040	1135
Термін роботи очисних споруд, років	10	10

Приклад 2

Теоретичне питання

1. Основні етапи розвитку науки «Економіка природокористування»
2. Роль екологічних факторів при формуванні стратегії розвитку держави.
3. Сутність та зміст сталого (збалансованого) розвитку.
4. Підходи до економічної оцінки природних ресурсів.
5. Екологічні проблеми сільськогосподарського комплексу України.
6. Механізм управління охороною навколишнього середовища.
7. Екологічні податки та збори.
8. Економічний збиток від забруднення: сутність та основні складові.
9. Економічна ефективність природоохоронних заходів: види та принципи розрахунку.
10. Нормування рівня забруднення.

Тест

Природокористування це:

- а) використання людиною даного природою для досягнення своїх цілей;
- б) використання природних ресурсів в господарській діяльності;
- в) виробнича діяльність суспільства щодо переробки природних ресурсів;
- г) спосіб використання природних ресурсів і умов для виробництва товарів народного споживання.

Задача

Визначити економічний ефект на народно-господарському рівні від проведення природоохоронних заходів. До проведення заходів підприємство викидало у повітря 2000т цементного пилу, що спричиняло економічні збитки в розмірі 50 тис. грн. На проведення заходів було витрачено 80 тис. грн., внаслідок чого викиди зменшилися до 800т. Ціна 1т цементу становить – 1000 грн. Поточні витрати на природоохоронні потреби – 50 тис. грн.